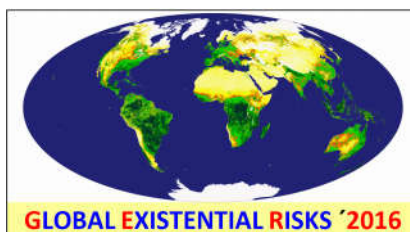

ZDROJE RIZÍK A BEZPEČNOSŤ V BANKOVNÍCTVE

Antonín KORAUŠ

SOURCES OF RISK AND SAFETY IN BANKING

ABSTRAKT

Bezpečnosť pre banku v prvom rade znamená bezpečnosť IT systémov – zabezpečenie ochrany proti podvodom a bankovým krádežiam je veľmi dôležité. Banky sa stretávajú s problémami ako krádeže identity, podvody na účtoch, trójske kone, hakeri, phishing¹ a mnoho ďalších kriminálnych praktík. Okrem vonkajších a vnútorných kriminálnych rizík je potrebné mať neustále na pamäti riadenie rizík a dodržiavanie regulačných pravidiel, takže investície do bezpečnosti budú aj naďalej patriť medzi významné výdavky bánk.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: bezpečnosť IT systémov, zabezpečenie ochrany proti podvodom, kriminálne praktiky, pravidlá regulácie bankovníctva

ABSTRACT

Safety means first of all the safety of IT systems for a bank – securing the safety against frauds and bank thefts are very important. Banks face problems as theft identities, frauds in bank accounts, troy horses, hackers, phishing and many other crimes. Apart from external and internal crime risks, it is necessary to remember risk management and following regulations, so investment to security will belong to other significant costs of banks.

KEY WORDS: safety of IT systems for a bank, securing the safety against frauds, crimes, rules of banking regulation

Úvod

Značný rozvoj v oblasti nových technológií, alternatívnych distribučných kanálov a inovatívnych finančných produktov priniesol množstvo nových požiadaviek na reguláciu finančných trhov. Tá sa prejavuje v prístupoch založených na riadení rizík a realizuje sa v bankovom sektore pod názvom Basel II alebo NBICA (New Basel Capital Accord). Basel II umožňuje optimalizovať kapitálové požiadavky zodpovedajúce rizikovému profilu banky.

Riadenie rizík

Prechod od bankovej regulácie Basel I, ktorá požadovala udržiavanie určitej minimálnej výšky kapitálovej primeranosti voči tzv. rizikovým aktívam, bolo vytvorenie nového systému motivované snahou lepšie zachytiť novo vznikajúce riziká. Tie sa objavili v dôsledku vývoja nových produktov, napríklad pri finančných derivátoch, pri ktorých nastal vývoj predovšetkým v oblasti obchodovania s úverovým rizikom a vzniku produktov CDS (Credit Default Swap) a CDO (Collateralized Debt Obligations).

¹ Phishing je väčšinou e-mailová správa, ktorá vás nabáda k prezradeniu dôležitých informácií ohľadom vašich financií. Väčšinou to býva číslo kreditnej karty, kontrolný kód, PIN kód, meno a heslo k internet banking, a iné, podobné údaje. Prirodzene, ide iba o získanie a následne zneužitie poskytnutých údajov. Taká e-mailová správa býva zasielaná tak, aby sa čo najvernejšie podobala oficiálnym mailovým správam od konkrétnej banky a odosielateľ sa snaží o zamaskovanie e-mailovej adresy za adresu, ktorú využíva banka.

Celé odvetvie moderného bankovníctva sa jednoznačne priklonilo k retailovému obchodu s rozsiahlym využitím alternatívnych distribučných kanálov (ATM, internet, GSM banking), ktoré so sebou okrem značných výhod pre obchod prinášajú celý rad nových rizík. Táto skupina rizík spojená s výpadkami systémov, podvodmi prostredníctvom výpočtovej techniky alebo falšovaním identity sa súhrnne nazýva operačné riziko.

Basel III predstavuje pravidlá regulácie bankovníctva vydané Bazilejským výborom pre bankový dohľad. Ide o nástupcu Basel II. Cieľom Basel III je silný a odolný bankový systém ako základ trvalo udržateľného ekonomického rastu. Po skúsenostiach z nedávnej finančnej krízy je zrejmé, že princípy zahrnuté v Basel II neboli dostačujúce, pretože banky sa snažili stanovené pravidlá obchádzať a vysoko rizikové aktíva zo svojich bilancií vytesňovali. Imanie držali na nižšej úrovni, než zodpovedalo ich skutočnej rizikovej expozícii. Vyskytli sa bežne prípady, že aj v situácii veľkých finančných ťažkostí, banky vyplácali štedré bonusy svojim manažérom a akcionárom dividendy. To naďalej zľú situáciu bánk ešte prehľbovalo.

Tieto skutočnosti viedli Bazilejskú komisiu k úprave bankovej regulácie v podobe Basel III. Jej cieľom je odstrániť procyklickosť bankovej regulácie, posilniť bankový systém a zvýšiť disciplinovanosť bánk. Úlohou proticyklického kapitálového vankúša bude absorbovať straty v krízových obdobiach a zabezpečiť, aby bola banka schopná udržať svoju kapitálovú primeranosť nad minimálne požadovanou mierou. S tým súvisí aj zavedenie nových pravidiel zakazujúcich vyplácanie dividend alebo bonusov v prípade, že banka bude vo finančných problémoch, pretože výplaty dividend, bonusov a ďalších odmien totiž banku ďalej oslabujú a pôsobia procyklicky. Basel III nabieha postupne od roku 2013 do roku 2019.

Pri porovnaní Basel II a Basel III, niektoré oblasti regulácie sa na základe nových poznatkov zdokonalili (napr. kapitálová primeranosť), iné sa do regulácie najnovšie zahŕňajú (napr. ukazovatele zadlženosti (leverage ratio) a štandardy likvidity).

Realizované opatrenia prebiehajú nielen na mikro úrovni (napr. kapitál a ukazovateľ kapitálovej primeranosti, ukazovatele zadlženosti (leverage ratio), posilnenie likvidity), ale aj makro úrovni. Jednou z odpovedí na globálnu finančnú krízu bol aj vznik politiky obozretnosti na makroúrovni. Na rozdiel od dovtedajšieho chápania dohľadu zameraného na stabilitu jednotlivých finančných inštitúcií, politika obozretnosti na makroúrovni sa zameriava na stabilitu finančného systému ako celku a vytváraním tzv. proticyklických kapitálových vankúšov. Tento cieľ sa politika snaží dosiahnuť najmä:

- vytváraním dodatočných rezerv na krytie rizík v dobrých časoch, ktoré sa použijú v čase krízy na pokrytie strát, čím sa zmierni jej dopad,
- zmiernovaním rizík plynúcich z nadmerného rastu úverov a časového nesúladu aktív a pasív
- znižovaním morálneho hazardu, najmä zo systémovo významných inštitúcií

Informačné technológie

Bankové informačné systémy prenosu posilnil rozvoj počítačového hardvéru i softvéru, uchovania a spracovania dát, a spolu s tým rozšíril možnosti finančných transakcií s klientmi a ponuku bankových produktov. Dostupnosť technologických zdokonalení bankám nielen umožnila, ale zároveň ich nútila zabezpečiť si nové technológie k uspokojeniu potrieb klientov a v záujme zvýšenia produktivity.

Existujúce a uplatňované technológie dávajú možnosť predikcie nového smeru ich ďalšieho rozvoja spolu s následnými dosahmi na zamestnancov bánk, správanie klientov a vývoj nových typov produktov. Tieto technológie zahŕňujú bankomaty, osobné terminály (slúžiace napr. na prevody peňažných prostriedkov alebo platby za tovar a služby), samoobslužné viacfunkčné terminály, systémy predajných pultov (tzv. POS – points of sale, t.j. miesta s elektronickými platobnými systémami, napr. v supermaketoch alebo iných maloobchodoch) a tzv. domáce bankovníctvo s využitím osobných počítačov.

Významné sú súčasne účinky technologického rozvoja na predajnú sieť banky, na produktivitu, štruktúru zamestnancov a na operácie za hranicami bežných sfér činnosti banky.

Rizikový manažment

V obchode, ako aj v živote je riziko konštantný faktor. Rizikový manažment musí dostatočne poznať, čo sa v spoločnosti deje a mať schopnosť to interpretovať. Finančný sektor bral túto otázku vždy vážne. Banky pôvodne používali systémy, ktoré boli rozdelené na prevádzkové a produktové línie. Ale po zavedení BASEL II sa tieto systémy stali zastarané. Finančný sektor vyžaduje tak pre regulačný úrad, ako aj interné ciele proaktívnejšie a sofistikovanejšie meranie, znižovanie, riadenie a správu rizík so schopnosťou poskytovať informácie na požiadanie alebo v kratšom časovom rozpätí ako kedykoľvek predtým.

Simon Doherty² vysvetľuje, že je potrebný jednotný a integrovaný pohľad na riziko. Jednou z možných ciest na jeho dosiahnutie je identifikácia a zber relevantných informácií z rôznych oddelení banky. V mnohých prípadoch môžu byť informácie v rôznych formátoch, oddelenom vlastníctve alebo odlišných systémoch. Ale na druhej strane tvrdí, že zber informácií je len polovica cesty – informácie nič neznamenajú, pokiaľ nie sú správne interpretované. Rovnakú dôležitosť zohráva tzv. logický informačný model (LDM – logical data model), ktorý je používaný na štruktúrovanie informácií. Základom je komplexný a dobre zostavený informačný model, ktorý odráža podstatu podnikovej štruktúry.

Zmeny v štruktúre nákladov

Zmena nastala v poslednom období aj v štruktúre nákladov. Deregulácie úradne stanovených úrokových sadzieb pri vkladoch spolu s rastúcou konkurenciou znamenali pre banky nutnosť platiť trhové sadzby z významnej časti zdrojov. Tento trend odráža tiež väčšiu pestrosť klientov, tak firiem, ako aj jednotlivcov, ktorí navyše vo väčšej miere sledujú skutočné výnosy svojich vkladov. Väčší počet subjektov pôsobiacich v platobnom styku okrem iného znížil počet klientov v bankovom systéme, čo je sprevádzané rastom nákladov na zdroje.

Ďalšou významnou zmenou štruktúry nákladov je vyššia a stále rastúca úroveň prevádzkových (neúverových) výdajov, spôsobená primárne inflačným zvyšovaním výdajov na odmeňovanie zamestnancov a druhotne rastúcimi nákladmi na budovu a technológie.

Zdroje rizík

Vyššia volatilita úrokovej sadzby a menového kurzu v uplynulých rokoch postavila banky pred dodatočné riziká a zvláštne príležitosti. Objemy transakcií na peňažnom a devízovom trhu výrazne vzrástli, čím bankám vznikla príležitosť poskytovať služby klientom a využívať svoje vlastné pozície ku špekuláciám (podstupovaním kurzového rizika na devízovom trhu). Volatilita a nepredvídateľnosť tiež zvýšili možnosti strát bánk v dôsledku nevhodného rozloženia aktív a pasív. Banky tak začali byť tlačené k tomu, aby vyvíjali nové produkty na strane aktív i pasív, aby uspokojili potreby klientov a súčasne zmiernovali svoju zraniteľnosť voči neočakávaným zmenám sadzieb.

Problémy s kvalitou úverov krajín východnej Európy a v rozvojových krajinách donútili banky hľadať ďalšie možnosti expanzie aktív. Tak si môžu kvalitné firmy, ktoré majú záujem o úver, vyberať banku podľa ponúkaných podmienok. Pred bankami, naopak, stojí dilema, ako dosahovať adekvátne výnosy zo svojich aktív a súčasne udržiavať alebo zvyšovať kvalitu portfólií úveru. K novým prístupom patrí to, že banky rastúcou mierou predávajú (alebo „swapujú“) úvery iným bankám, ktoré môžu poskytovať dodatočné úvery, a na medzinárodných trhoch banky kupujú cenné papiere s pohyblivou sadzbou s cieľom zachovať si pružnosť a potrebnú úroveň likvidity.

Záver

Narástol rozmer projektov požičiavateľov a došlo k expanzii fixného kapitálu (vplyvom inflácie a túžby podnikateľských subjektov zväčšiť potenciál), banky pristúpili k syndikátnym pôžičkám a finančnému krytiu projektov. Zmyslom je vyjsť v ústrety potrebám klientov a zároveň rozložiť riziká banky a zaistiť si úrokové výnosy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AMBROŽ, L. 2011. Měření rizika ve financích. Praha: Ekopress, 2011. 232 s. ISBN 978-80-86929-76-7.
- BELÁS, J. et al. 2010. Management komerčných bánk, bankových obchodov a operácií. Žilina: Georg, 2010. 470 s. ISBN 978-80-89401-18-5.
- HORVÁTOVÁ, E. et al. 2010. Operácie komerčných bánk. Bratislava: Ekonóm, 2010. 304 s. ISBN 978-80-225-2928-0.
- CHOVANCOVÁ, B. et al. 2006. Finančný trh. Bratislava: Iura Edition, spol. s r.o., 2006. 611 s. ISBN 80-8078-089-7.

² Simon Doherty je vedúci oddelenia pre riadenie rizika v spoločnosti Teradata pre Európu, strednú a východnú Afriku.

- JÍLEK, J. 2009. Finanční trhy a investování. - Praha: Grada Publishing, a.s. 2009. 648 s. ISBN 978-80-247-1653-4.
- JÍLEK, J. 2000. Finanční rizika. Praha: Grada Publishing, a.s. 2000. 635 s. ISBN 80-7169-579-3.
- KAŠPAROVSKÁ, V. 2006. Řízení obchodních bank, Praha: C.H.BECK, 2006. 339 s. ISBN 80-7179-381-7.
- MARKOVIČ, P. 2003. Finančné riziko vo finančnom rozhodovaní podniku. Bratislava: Ekonóm, 2003. 120 s. ISBN 80-225-1667-8.
- SIVÁK, R. et al. 2006. Riziko a neistota vo vybraných oblastiach financií. Bratislava: Ekonóm, 2006. 284 s. ISBN 80-225-2125-6.
- SIVÁK, R., GERTLER, Ľ. 2006. Teória a prax vybraných druhov finančných rizík (kreditné, trhové, operačné). Bratislava: Sprint, 2006. 248 s. ISBN 80-89085-56-3.
- SIVÁK, R. et al., 2009. Riziká vo financiách a v bankovníctve. Bratislava: Sprint dva, 2009. 345 s. ISBN 978-80-89393-03-9.
- TKÁČOVÁ, D. et al. 2009. Finančné trhy a bankovníctvo. Žilina: Georg, 2009. 268s. ISBN 978-80-89401-01-7.
- VINŠ, P., LIŠKA, V., 2005. Rating. Praha: C.H.BECK, 2005. 109 s. ISBN 80-7179-807-X.
- WATERHOUSE, P. 1994. Úvod do řízení úvěrového rizika. Praha: Management Press, 1994. 314 s. ISBN 80-85603-49-7.
- ZIEGLER, K. et al. 2006. Finanční řízení bank. Praha: Bankovní institut vysoká škola a.s. 2006. 204 s. ISBN 80-7265-094-7.

ADRESA AUTORA

Ass. Prof. Ing. Anton Korauš, PhD., LL.M., MBA

Pan-European University in Bratislava, Faculty of Economics and Entrepreneurship, Tematinská 10, 851 05

Bratislava, Slovak Republic

e-mail: akoraus@gmail.com

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.